

KORRUPSIYA UNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA UNGA QARSHI KURASHISHDA SINGAPUR STRATEGIYASINING AHAMIYATI

Usnatdinov Ruslan

(Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat Universiteti)

Аннотация

Maqola korrupsiya uning kelib chiqish sabablari va unga qarshi kurashishda Singapur davlatining tajribasi va mamlakatimizda olib borilayotgan korrupsiyaga qarshi kurashishlari haqida

Kalit so'zlar;

Korrupsiya, madaniyat, mentalitet, strategiya

Zamonaviy jamiyatda korrupsiya har qanday mamlakatda va har qanday jamiyatda yuz beradi. Korrupsiya mamlakatning demokratiya va huquqiy ustuvorligiga asoslariga putur yetkazadi, inson huquqlari buzilishiga olib keladi. Bu esa mamlakatning rivojlanishiga katta to'siq bo'lib, oxir-oqibat mamlakat tanazzuliga olib kelishi aniq. Korrupsiya (lotincha Corruptio – buzmoq) termini odatda mansabdor shaxslar tomonidan unga berilgan mansab vakolatlari va huquqlardan o'zlarining shaxsiy manfaatlarini ko'zlab qonunchilik va axloq qoidalariga zid ravishda foydalanishini anglatadi.¹ Har qanday madaniyat, harqanday davlatning kelib kelib chiqish tarixi bo'lganiday korupsiyaning ham kelib chiqish tarixiga ega. Biz korupsiyaning kelib chiqish tarixiga diqqatni qaratsak, ayrim manbalarga suyanganda korupsiyaning tarixiy o'zaklari juda qadimga borib taqalib, bu hol insoniyat jamiyatining daslabki davrlarida qabilada ma'lum mavqega ega bo'lish uchun qabila sardorlariga sovg'alar berish odatidan kelib chiqqan deb taxmin qilinadi. O'sha davrlarda bu normal holat sifatida qabul qilingan. Biroq davlat apparatining murakkablashuvi va markaziylishuvi korupsiyaning davlat rivojlanishiga katta to'siq ekanligi ko'rsatdi.

Tarixda birinchi bo'lib korrupsiyaga qarshi kurashgan davlat sifatida Shumer davlati tan olinadi.² Biz mamlakatimiz rivojlanishida korrupsiya illatiga qarshi kurashishda albatta, birinchi navbatda, muammoning ildizini topib, uni yo'qotish zarur. Zero, korrupsiyaga qarshi kurashishda korrupsiyani yuzaga keltiruvchi omillarni bartaraf etish korrupsiyaga qarshi kurashda muhim o'rin egallaydi. Darhaqiqat ildizni izlashda, korrupsiya mamlakatda ildiz otishining sababi nimada? Insonlarni poraberishga yoki poraolishga nima majbur qilyabdi? Kabi savollarni ko'ndalang qo'ygan holda masalaga jiddiy yondashish zarur. Bizning xalq, mentalitetida bir insonga ishing tushib undan yordam sorasang, uni roziqilish kerak degan tushuncha bor, rozi qilish bo'lsa albatda ma'lum bir moddiysovg'a yoki pul hisobiga yechiladi, o'tmish tarixga ham nazar solsak podsholarga, xonlarning oldiga ma'lum bir mavqega ega bo'lish uchun sovg'a-salomsiz borishmagan. "Odatda hukimorning muruvvatiga sazovar bo'lishi uchun odamlar o'zida bor engaziz, eng qimmatli narsani yoki uni xursand qiladigan narsani: chunonchi, otlarni, qurol-yarog'larni, qimmatbaho mato yoki toshlar va hukimorning ulug'vorligiga munosib boshqa ziyatlarni hadya qiladilar."³ Bunday munosabatlar balkim korupsiyaning keng quloch yoyish sabablaridan biridir, buni Singapurning birinchi prezidenti Li Kuan Yuning o'z fuqarolari haqidagi o'y-fikirlarida ham ko'rish mumkin, "Mamlakat aholisining aksariyati xitoyliklar, ularning madaniy me'yorlari amaldorlarga "sovg'alarsiz" murojaat qilishga imkon bermasdi. Vaqti kelib, shunday "sovg'alar"ni mansabdor shaxslarning o'zi ham talab qila boshlashdi. Bu odat tusiga kirdi.⁴ Insonlarning korrupsiya qurboniga aylanishiga ya'na bir sabab,

¹ Anticorruption.uz

² vantsevV.A.Problemalegalnogoopredeleniyeponiyatiyakorrupsiya
//KorrupsiyavRossii.Informatsionniyelanalitishiskiyateriali.–M.,2001.– Vlp.3.–S.5.

³ NikoloMakiavelli.Hukimdor,Toshkent–201812-bet

⁴ M.A.Raxmatov,B.Z.ZaripovIstedodliinsonlarmamlakatningbebahoboyligidirLiKuanYuhikmatlari.

maosh masalasi bo'lishi mumkin, insonlarning ish joyidagi maoshi ularning moddiy talablarini qanaotlantira olmasa, ya'ni uy-ro'zgor ishlarigaham yetmasa, albatta insonda qo'shimcha pul topish istagi o'z-o'zidan paydo bo'ladi. "O'z maoshiga kun ko'raolmaydigan odamga hatto kichik bir vakolat berildimi, bu uning uchun mansabidan foydalanish taklifga aylanadi."⁵

Mamlakatimizda korrupsiyaning oldini olish, uni yo'qotish uchun xorijiy mamlakatlar tajriyasidan foydalanish ham o'z samarasini berishi mumkin. Hozirgi kunda dunyoning eng rivojlangan davlatlaridan biri bo'lgan Singapurning korrupsiyaga qarshi kurashish strategiyasi asoslari uchta muhim yo'nalishga qaratilgan, poraxo'rlarni davlat apparatidan chiqarib yuborish: davlat xizmatlarini maksimal darajada soddalashtirish, aniqlangan huquqbuzarlik holatlari bo'yicha jazo choralarini kuchaytirish. Bizning mamlakatda ham korrupsiyaga qarshi kurashishda keyingi yillardagi islohotlar natijasi yuqoridagi uchta strategiyani uchratish mumkin. Masalan: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Aholiga davlat xizmatlari ko'rsatishning milliy tizimini tubdan isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida 2017-yil 12-dekabrda PF-5278-son Farmoni va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Davlat xizmatlari agentligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" 2017-yil 12-dekabrda Pq-3430-son qarori bilan takomillashtirilgan "Yagona Darcha" xizmati aholiga davlat xizmatlarini ko'rsatishda soddalashtirilgan, ortiqcha o'varagarchiliklarnikamaytiradi. Yana bir misol, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6013-son Farmoniga muvofiq, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi faoliyatini samarali tashkil etish to'g'risidagi 4761-sonli Prezident qarori bilan tashkilashtirilgan "O'zbekiston Respublikasi korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi hozirgikundagi olib borayotgan ishlari so'zimizning isbotidir.

Mamlakatimizda Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi va Uz-report bilan o'tkazilgan so'rovga ko'ra keyingi ikki yilda respondentlar tomonidan yurtimizda eng yuqori Oliy ta'limda 21%, Sog'liqnisaqlashda 14%, ishga qabul qilishda 12%, Prokuratura va Ichki ishlarda 10% korrupsiyaholatlarga duch kelishgan, 18% respondent bolsa oxirgi ikki yilda korrupsiya bilan bog'liq holatga duch kelmaganini aytishgan. Xulosa o'rnida korrupsiyaga qarshi kurashishda mamlakatimizda davlat amaldorlari va ularning daromadlari korxonasi, muassasa oliy o'quv yurtlaridagi hisobotlari, ish jarayonlari rejadagi tekshiruvchilar emas, tasodifiy tekshiruvchilar o'tkazish maqsadga muvofiq. Shuni qo'shimcha qilish zarur, mansabdor shaxslarning maoshi yetarli darajada bo'lishi zarur. Lavozimli shaxslarga har qanday bajariladigan ish uchun minnatdorchilik tarqasida beriladigan sovg'a pora sifatida qabul qilinishi va unga qarshi nizomchilikda choralar ko'rsatilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.A.Raxmatov, B.Z.Zaripov. Istedodli insonlar mamlakatning bebaho boyligidir Li Kuan Yu hikmatlari. Toshkent-2019-yil
2. Vantsev V.A. Problema legalnogo opredeleniye ponyatiya korrupsiya
3. Korrupsiya v Rossii. Informatsiyonniye I analitishiskiy material.- M.,2001.
4. Anticorruption.uz
5. Lex.uz
6. Nikkolo Makiavelli. Hukimdor. Toshkent2018-yil